

NOVODOBÉ ČESKÉ PŘEKLADY A TEXTOVÁ KRITIKA KNIH SAMUELOVÝCH¹

Lýdie Kucová

RECENT CZECH BIBLE TRANSLATIONS AND TEXTUAL CRITICISM OF THE BOOKS OF SAMUEL: The article reviews recent Czech Bible translations, all published in 2009 (Czech Study Translation; Translation for the 21st Century and Jerusalem Bible), in the light of textual criticism of the Bible. A biblical sample for this study, which also includes comparison with the older Czech Ecumenical Translation of the Bible (1979) and modern Bible translations into some other languages (English, German and Slovak), is taken from the first fifteen chapters of the first book of Samuel. The study demonstrates that markedly different approaches to the text of the Bible appear among the new Czech Bible translations, from the ones strictly adhering to the Masoretic text (thus Czech Study Translation) to those that include a number of ancient variants where the Masoretic reading appears to show traces of secondary development (thus Translation for the 21st Century and Jerusalem Bible). The investigation underlines that the results of modern text-critical studies will remain relevant for any future translations or revisions of current translations of the richly diverse biblical text in the books of Samuel.

Český ekumenický překlad Bible, dílo předních českých biblistů 60. a 70. let minulého století, si za dobu své existence vydobyl v české církevní oblasti pevné postavení. Nabídka překladů Bible v českém jazyce se v uplynulých letech rozrostla o několik dalších, čímž se otevírá pro studium biblických textů z hlediska jejich translace do českého jazykového prostředí široké pole. Tato studie chce na příkladu moderních českých překladů poukázat na

¹ Tato studie je výsledkem badatelské činnosti v rámci finanční podpory grantu GA ČR P401/12/G168 „Historie a interpretace Bible“.

možnosti i úskalí překládání starověkého textu, jakým jsou biblické knihy Samuelovy.² Zvláštní zřetel je věnován oblasti textové kritiky. Ve studii jsou vedle českých překladů pro širší kontext zahrnuty také cizojazyčné překlady, a to anglický, německý a slovenský.³

Před vlastním studiem knih Samuelových z pohledu textové kritiky v českých překladech je nutné stručně zmínit povahu původních textů těchto biblických knih v podobě, v jaké byly dochovány. Tradiční hebrejský text knih Samuelových, kompletně zachovaný v kodexech Aleppo a Leningradensis, je nazýván masoretským textem. Jméno nese podle tradentů (Masoretů), kteří o tento text pečovali a anotovali jej. Tato verze se stala v judaismu standardním hebrejským textem. V masoretské písařské tradici se text knih Samuelových nedochoval ve zcela dobrém stavu. Do značné míry je text

² České překlady zahrnuty do této studie jsou *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Ekumenický překlad*, 8. vyd. (1. opravené vyd.), Praha 2001 (dále ČEP), známý pod názvem Český ekumenický překlad (poprvé vydán v roce 1979 bez deuterokanonických knih a následně revidován v letech 1979–1984 a 1998–2000); *Bible. Český studijní překlad*, Praha 2009 (dále ČSP); *Bible. Překlad 21. století*, Praha 2009 (dále B21) a *Jeruzalémská bible*, Praha 2009 (dále JB). V roce 2011 byl vydán překlad *Slovo na cestu*, obdoba anglické *The Living Bible*. Od ostatních překladů se liší tím, že překlad Starého zákona, tedy také knih Samuelových, vychází z anglické předlohy. Poněvadž se jedná o velmi volný, parafrázovaný překlad Bible, který má blízko k adaptačnímu postupu v komunikaci starověkého díla, nebyl zahrnut do této studie. Blíže k překladu *Slovo na cestu* (k vydání ještě bez zahrnutí Starého zákona), viz Bartoň, „Nový zákon mezi překladem a parafrází (příspěvek k dějinám moderního českého biblického překladu)“, *Teologická revue* 80 (2009), č. 1–2, s. 4–25.

³ Z cizojazyčných anglických překladů byl ke srovnání vzat překlad *The New Revised Standard Version*, Oxford 1990 (dále NRSV), jenž je považován za „nejekumeničtější ze všech anglických překladů Písma“ (Bruce M. Metzger, *Starověké a anglické překlady Bible*, Praha 2010, s. 127) a je široce používán v akademických kruzích a ve Spojeném Království také napříč denominacemi. Z německých překladů byl zvolen revidovaný Lutherův překlad *Revidierte Lutherbibel*, Stuttgart 1984 (dále LUT), standardní biblický překlad v německy hovořícím prostředí, jenž v roce 1999 doznal pouze menších úprav dle nových pravidel německého pravopisu; ze slovenských pak *Biblia. Slovenský ekumenický překlad*, Banská Bystrica 2008 (dále SEP), nejnovější dílo slovenských biblistů církví sdružených v Slovenské biblické společnosti.

porušený a z hlediska textově-kritického velmi problematický. Obsahuje množství vad haplografického rázu způsobených opisováním textu. I přes tuto nedokonalost je masoretský text pokládán za vcelku čtivý.⁴

Významným starověkým svědectvím knih Samuelových je text Septuaginty. Pod Septuagintou si ovšem nelze představit jednolitý řecký překlad hebrejské Bible. Septuagintní překlady biblických knih se kniha od knihy liší. Významným řeckým kodexem, vzhledem ke knihám Samuelovým, je kodex Vatikánský (LXX^B), méně pak Alexandrijský (LXX^A).⁵ Váhu pro studium knih Samuelových mají rovněž Lukiánské manuskripty (LXX^L). Septuagintní text knih Samuelových je delší než masoretský a často srozumitelnější, někdy ovšem také míscí různá čtení navzájem.⁶ Již od dob Wellhausenových se vyskytla teze, že za řeckým překladem knih Samuelových stojí jiný hebrejský text než masoretský, který je v nemálo případech masoretskému textu nadřazen.⁷ Tato teze doznala nového rozměru v polo-

⁴ O podobě masoretského textu viz úvody v biblických komentářích, např. Shimon Bar-Efrat, *Das Erste Buch Samuel: Ein narratologisch-philologischer Kommentar* (BWANT, 176), Stuttgart: Kohlhammer, 2007, s. 27–28; Ralph W. Klein, *1 Samuel* (WBC, 10), 2. vyd., Nashville: Thomas Nelson, 2009, s. xxvi–xxviii; David G. Firth, *1 & 2 Samuel* (AOTC, 8), Nottingham: Apollos, 2009, s. 39–40; Robert Alter, *The David Story: A Translation with Commentary of 1 and 2 Samuel*, New York, London: Norton & Company, 1999, s. xxiv–xxviii; P. Kyle McCarter, *1 Samuel: A New Translation with Introduction, Notes and Commentary* (Anchor Bible, 8), New York: Doubleday, 1980, s. 5–9.

⁵ Tradičně se mezi badateli uznává, že Vatikánský kodex reprezentuje starou řečtinu (čili nejstarší řeckou formu překladu). Alexandrijský kodex oproti tomu místy zahrnuje pozdější hexaplární čtení Origenova textově kritického, dnes již však ztraceného díla zvaného Hexapla.

⁶ K řeckému překladu a jeho verzím viz podrobněji Anneli Aejmelaeus, „The Septuagint of 1 Samuel“, in: *On The Trail of the Septuagint Translators: Collected Essays* (CBET, 50), 2. rev. a rozš. vyd., Leuven: Peeters, 2007, s. 123–141, prvně publikováno in: L. Greenspoon a O. Munnich (eds.), *VIII Congress of the International Organization for Septuagint and Cognate Studies, Paris 1992* (SBLSCS, 41), Atlanta, GA: Scholars Press, 1995, s. 109–129. Viz také Anneli Aejmelaus, „How to Reach the Old Greek in 1 Samuel and What to Do with It“, in: *Congress Volume Helsinki 2010* (VTSup, 148), Leiden/Boston: Brill, 2012, s. 185–205.

⁷ Viz Julius Wellhausen, *Der Text der Bücher Samuelis*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht,

vině minulého století objevem Svitků od Mrtvého moře, kdy se při bližším zkoumání fragmentů knih Samuelových z Kumránu prokázala jejich větší spřízněnost se čteními řeckého překladu než se samotným masoretským textem.⁸

Mezi Svitky od Mrtvého moře byly nalezeny čtyři manuskripty ke knihám Samuelovým ve fragmentární podobě (4QSam^a, 4QSam^b, 4QSam^c a méně známý 1QSam), z nichž především nejlépe dochovaný rukopis 4QSam^a vyvolal nad historií hebrejského textu knih Samuelových živou diskuzi. Mnohé expertízy tohoto rukopisu potvrzují úzký vztah mezi tímto hebrej-

1871. Již dříve Thenius vysoce hodnotil řecký překlad, viz Otto Thenius, *Die Bücher Samuels* (KeH, 4), Leipzig: S. Hirzel, 1842. Na Wellhausenovy poznatky o řeckém překladu představujícím jiný hebrejský text než masoretský nejnámější navázal S. R. Driver, viz jeho *Notes on the Hebrew Text of the Books of Samuel*, Oxford: Clarendon, 1890.

⁸ Spřízněnost Samuelových svitků z Kumránu se Septuagintou poprvé demonstroval F. M. Cross. Ten na základě těchto nálezů rozvinul tzv. teorii lokálních textů původně navrženou F. W. Albrightem, podle níž existují tři textové typy knih Samuelových a Královských: Egyptský (spjatý se starým řeckým překladem), Palestinský (spjatý mezi jinými s kumránskými svitky a proto-Lukiánskými svědky) a Babylonský (spjatý s masoretským textem), viz F. M. Cross, „Theory of Local Texts“, in: F. M. Cross a S. Talmon (eds.), *Qumran and the History of the Biblical Text*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1975, s. 306–320. Alternativní teorii vysvětlující rozmanitost textových forem, jež se ustálily do tří textových skupin, zformuloval S. Talmon; viz S. Talmon „The Old Testament Text“, s. 1–41 v téže publikaci, prvně publikováno in: R. P. Ackroyd a C. F. Evans (eds.), *The Cambridge History of the Bible. 1. From the Beginnings to Jerome*, Cambridge: Cambridge University Press, 1970, s. 159–199. Teorii lokálních textů podrobil kritice Emanuel Tov, který se vyjádřil nesouhlasně k redukci textů na tři textové typy. Tov naopak zdůrazňuje mnohočetnost a rozmanitost textů a ve studii kumránských svitků pak klasifikuje texty dle jejich textového charakteru; viz Emanuel Tov, „A Modern Textual Outlook Based on the Qumran Scrolls“, *HUCA* 52 (1982), s. 11–27 a Emanuel Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, 3. rev. vyd., Minneapolis: Fortress; Assen: Van Gorcum, 2012, s. 107–110, 157–160 a 173–174. Tuto diskusi o vývoji biblických textů v rámci textové kritiky obohatil E. Ulrich svými poznatky o mnohonásobných edicích biblických knih, viz Eugene Ulrich, „Pluriformity in the Biblical Text, Text Groups, and Questions of Canon“, in: *The Dead Sea Scrolls and the Origins of the Bible*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1999, s. 79–98, prvně publikováno in: J. Trebolle Barrera a L. Vegas Montaner (eds.), *Proceedings of the International Congress on the Dead Sea Scrolls – Madrid, 18–21 March 1991* (STDJ 11/1), Leiden: Brill, 1992, s. 23–41.

ským textem a Septuagintou. K nim, v protikladu s masoretským textem, se blíže pojí také čtení synoptických pasáží knih Paralipomenon a čtení židovského historika Josefa Flaviana.⁹ Je třeba rovněž zmínit, že rukopis 4QSam^a má také unikátní charakteristiky, v nichž se ode všech ostatních dochovaných starověkých textů knih Samuelových liší.

K výše uvedeným svědectvím je třeba vzít v úvahu další starověké texty, jako je starý latinský překlad (Vetus Latina), jenž v místech, kde je věrný své řecké předloze, může badatele skrze řecký text dovést až k původním hebrejským čtením. Aramejská verze knih Samuelových, nacházející se konkrétně v Targumu Jonatan, je založena na parafrázi masoretského textu, a není tedy výrazným nezávislým starověkým svědectvím jako jiné texty. Podobně syrský překlad (Pešita) má blízko k masoretské tradici a slouží v textové kritice knih Samuelových jen okrajově. Pluralita starověkých svědectví knih Samuelových, jejich divergence na straně jedné a jistá spojitost na straně druhé, svědčí o komplexní historii textu knih Samuelových. Textová kritika v tomto ohledu nabývá zvláštního významu při studiu či překladu těchto biblických knih.¹⁰ S ní je spojena otázka volby textu pro překlad, čemuž se následně budeme věnovat již s ohledem na české biblické překlady.

Pro jakýkoliv překlad je zásadní, který text je zvolen. Toto obzvláště platí pro překládání starověkých textů, které se dochovaly v různých verzích a podobách.¹¹ České překlady knih Samuelových v poslední třetině 20. a na přelomu 21. století vycházely v rámci biblických překladů z kritických vy-

⁹ Za mnohé odborné studie je možné zmínit dnes již klasické dílo Eugena Ulricha *The Qumran Text of Samuel and Josephus*, Atlanta, GA: Scholars Press, 1978.

¹⁰ K textové historii knih Samuelových viz přehledová studie: Philippe Hugo, „Text History of the Books of Samuel: An Assessment of the Recent Research“, in: Philippe Hugo a Adrian Schenker (eds.), *Archaeology of the Books of Samuel: The Entangling of the Textual and Literary History* (VTSup, 132), Leiden: Brill, 2010, s. 1–19, jež uvádí více než sto odborných statí za posledních půlstoletí k tomuto tématu.

¹¹ Výběr textové předlohy pro překlad vyzdvihuje např. Richard Hess ve své studii věnované knize Jozue „Reflections on Translating Joshua“, in: S. E. Porter a R. S. Hess, *Translating the Bible: Problems and Prospects*, London, New York: T & T Clark, 1999, s. 126–127.

dání hebrejského textu dle Kittelovy *Biblia Hebraica*, 3. vydání a následující (tak např. ČEP), nebo dle *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (tak např. ČSP, B21).¹² V tomto se shodují s převážnou většinou moderních překladů Bible, které vycházejí z hebrejského textu v masoretské písařské tradici. Výjimkou není ani český překlad JB, který sice „byl vypracován metodou srovnávacího překladu z francouzštiny a původních biblických jazyků“,¹³ ovšem i francouzský překlad *La Bible de Jérusalem* knih Samuelových obecně vycházel z hebrejského textu masoretské tradice. Poněvadž povaha starověkých textů knih Samuelových je s množstvím variant komplikovaná, je v řadě případů při překládání těchto knih významný výběr textové formy a kritéria, dle kterých ta či ona textová forma byla pro překlad zvolena.

Porovnáním textu, který byl českými překlady knih Samuelových použit, lze dojít k závěrům vyvozujícím preference jednotlivých překladů při jejich pokusech o přiblížení se původnímu čtení.¹⁴ K tomuto porovnání byl vybrán vzorek prvních patnácti kapitol 1. knihy Samuelovy. Do srovnání byly zahrnuty české překlady ČEP, ČSP, B21 a JB. Pro zasazení problematiky překládání Bible v českém prostředí do širšího kontextu používaných jazyků za českými hranicemi bylo srovnání rozšířeno o překlad německý v podobě LUT, anglický NRSV a slovenský SEP. Výsledky tohoto porovnání uvádí tabulka níže s počtem výskytů překladu jiné textové formy, než je text ma-

¹² Obě kritická vydání hebrejského textu (Kittelova *Biblia Hebraica* jen od 3. vydání) jsou založena na kodexu Leningradensis. *Biblia Hebraica Stuttgartensia* zahrnuje v kritickém aparátu obecně méně variant než Kittelova *Biblia Hebraica*. Od roku 2004 postupně vychází nové kritické vydání hebrejského textu *Biblia Hebraica Quinta*, které je rovněž založeno na kodexu Leningradensis. To ovšem překladatelům jako kompletní dílo doposud není k dispozici, neboť vychází pouze po svazcích jednotlivých biblických knih či menších biblických celků.

¹³ JB, s. 11.

¹⁴ Svým způsobem každý překlad Bible, který není stoprocentně diplomatickým překladem té či oné textové formy (například kodexu Leningradensis nebo Aleppo, či Vatikánského kodexu), obsahuje v jednotlivostech rozhodnutí překladatelů o původním čtení. Viz Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, s. 161–169.

soretský. V drtivé většině se jedná o text Septuaginty. Posloupnost v tabulce je uvedena od překladu s nejvyšším počtem výskytů po nejnižší.¹⁵

JB	NRSV	LUT	B21	SEP	ČSP	ČEP
52	36	27	17	11	6	2

Při pohledu na statistické porovnání lze říci, že v poměru k ostatním cizojazyčným překladům české překlady knih Samuelových (spolu se slovenským) obecně ve větší míře tíhnou k zachování masoretského textu. Výjimkou je překlad JB, který ovšem není tak zcela dílem českých biblistů, neboť v textově kritických rozhodnutích se drží díla francouzských badatelů. Zajímavé je povšimnout si u nejnovějších českých překladů, že překlady JB a ČSP stojí na zcela opačných pólech, co se týče textové formy zvolené k překladu. Překlad JB dává v častější míře přednost textu Septuaginty se zdůvodněním výskytu haplografie nebo jinak porušeného masoretského textu. ČSP se naopak ve svém překladu drží z velké části masoretského textu a jen v ojedinělých případech se přiklání k textu jinému. Text B21 leží někde uprostřed tohoto spektra. Překladatelé B21 svým zohledňováním odlišných textů v knihách Samuelových od textu masoretského nakročili směrem, jímž se ubírají překlady NRSV nebo LUT a v tomto ohledu překonávají i nejnovější slovenský překlad.

Zvláštní pozornost si zaslouhuje ČEP. V nazírání na skutečnost, že tento překlad nejvíce ze všech následuje masoretský text, je třeba vzít v úvahu dvě základní okolnosti: stáří tohoto překladu a výchozí stanovisko překladatelů v otázce původního hebrejského textu. ČEP, jenž se dočkal svého prvního vydání v roce 1979, je nejstarším porovnávaným překladem v uvedeném výčtu. Reflektuje tak starozákonní vědu let svého vzniku, která v oblasti textově kritického bádání od prvního vydání tohoto překladu významně po-

¹⁵ Detailní přehledová tabulka je uvedena na konci studie.

kročila. Nejenže byly v posledních dvou dekadách badatelům kompletně zpřístupněny biblické Svitky od Mrtvého moře, čímž došlo k významnému obohacení poznání v oblasti předávání textu, ale také studium jiných starověkých textů, především Septuaginty, prošlo v poslední době nezanedbatelným vývojem.¹⁶ V českém kontextu omezených možností, v době před několika desetiletími, bylo s těžší možné předvídat tento posun v poznání v oblasti textové kritiky. Překladaelé ČEPu se drželi vědomé zásady přidržovat se při překládání zcela hebrejského textu.¹⁷ Tato zásada vycházela z maximálního respektu k tradentům hebrejského textu a z určité rezervovanosti k textům jiných starověkých svědectví. Jedním z odůvodnění zásady držet se věrně hebrejského textu bylo poukázání na subjektivní lidský faktor při posuzování biblického textu, jenž může moderní badatele svést k neadekvátním zásahům do textu. Toto zdůvodnění, poukazující na subjektivní roli v přístupu k biblickým oddílům, má své opodstatnění a je legitimní kritikou snah o mnohé konjektury v textu. Avšak postoj, jenž vyjadřuje bezvýhradný respekt k tradentům masoretského textu na úkor jiných starověkých svědectví, představuje z hlediska soudobé textové kritiky problém. Emanuel Tov

¹⁶ Svitky od Mrtvého moře byly kompletně vydány nakladatelstvím Oxford University Press v kritické edici *Discoveries in the Judaean Desert*, která obsahuje 40 svazků, přičemž nejvíce svazků vyšlo v posledních dvaceti letech. Podrobněji o této edici viz Emanuel Tov, „The Discoveries in the Judaean Desert Series: History and System of Presentation“, in: Emanuel Tov (ed.), *The Texts from the Judaean Desert: Indices and an Introduction to the Discoveries in the Judaean Desert Series* (DJD, XXXIX), Oxford: Clarendon, 2002, s. 1–25. Studium Septuaginty na mezinárodním poli výrazně rozvinula společnost The International Organization for Septuagint and Cognate Studies, jež vydává časopis *Journal of Septuagint and Cognate Studies* (dříve *Bulletin of the International Organization for Septuagint and Cognate studies*). Septuaginta již byla nebo je v současné době překládána do řady moderních jazyků (např. *A New English Translation of the Septuagint*, *La Bible d’Alexandrie*, *Septuaginta Deutsch: das griechische Alte Testament in deutscher Übersetzung*), na český překlad a vydání však stále ještě čeká. Poslední rozvoj bádání v oblasti textové kritiky mapuje 3. (výrazně revidované) vydání knihy Emanuele Tova z roku 2012, *Textual Criticism of the Hebrew Bible* (viz pozn. 8, pozn. red.).

¹⁷ Miloš Bič, „Jak jsme překládali Starý zákon, Zásada: věrný překlad“, *Bulletin České biblické společnosti*, 1997, č. 1–2, s. 9–11.

poukazuje na skutečnost, že v jednotlivých čteních masoretský text není *ipso facto* věrnějším textem než text Septuaginty nebo text Svitků od Mrtvého moře.¹⁸ V oblasti textové kritiky má nutné upřednostňování masoretského textu slabé opodstatnění. Tradenti hebrejského textu sice byli v pozdějších dobách navýsost pozorní a velmi důslední v péči o text, ovšem text, který přijali, nebyl bezchybný a roli lidského faktoru nelze opomenout ani u nich.

S ohledem na dobu vzniku ČEPu a s odstupem více než třiceti let mohou být důvody pro následování masoretského textu u tohoto překladu pochopitelné a snad i omluvitelné. Jinak je tomu v případě novodobých českých překladů (B21, ČSP a JB), kdy nepřízeň doby již více nehraje roli a přístup k výsledkům textové kritiky není nijak omezen. U těchto překladů můžeme pozorovat velmi rozmanitou situaci. Byl již zmíněn překlad JB, který se drží v preferencích té či oné textové formy rozhodnutí francouzských badatelů a který ze všech zkoumaných překladů nejvíce zapojuje septuagintní čtení. Druhé dva překlady, B21 a JB, již ve svých úvodních statích prozrazují svá rozdílná chápání pojmu „originální text“ a vykazují odlišnou orientaci, co se textové kritiky týče. B21 se ve svém úvodu zabývá textem, ze kterého vychází jako předlohy pro překlad Starého zákona, přičemž zmiňuje také porušenost masoretského textu a několika řádky obrací pozornost čtenáře k textové kritice.¹⁹ Tento vhled je pak uplatněn v samotném překladu knih Samuelových, ve kterém se v B21 opatrně vyskytují čtení septuagintní, kumránských svitků a jiné. Odlišný přístup se nachází v případě ČSP. Ve své předmluvě uvádí pojem „originální text“, ovšem bez žádného bližšího vysvětlení.²⁰ Předloze, ze které pro překlad Starého zákona vychází, se nějak významně nevěnuje. Uvádí ji pouze v tiráži. ČSP se v překladu knih Samuelových poměrně úzce drží textu masoretského a jen ojediněle zahrnuje

¹⁸ Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, s. 272–273.

¹⁹ B21, s. xiii.

²⁰ ČSP, s. 7–8.

jiné čtení, což v kontextu rozvoje textové kritiky posledních let či desetiletí může být vnímáno jako problematické.

Různost přístupu českých překladů k biblickému textu z hlediska textové kritiky nadále vynikne jejich porovnáním v textově obtížných místech první kapitoly 1. knihy Samuelovy. V této kapitole se JB a B21 přiklánějí k jinému čtení než masoretskému 4×, zatímco ČEP a ČSP každý 1× (jiné překlady: NRSV 4×, SEP a LUT každý 2×).

1Sa 1,1

מְרַהֲרֵמִים צוֹפִים

ČEP a ČSP svým shodným překladem „z Ramatajim-sóřimu“ následují čtení masoretského textu. JB a B21 naopak volí znění podle Septuaginty (Σιφφα, Σειφφα), jež JB překládá jako „Sufovec“ a B21 „z Cufova rodu“. Masoretský text צופים je komentátory pokládán za porušené čtení způsobené ditografií (chybným opakováním písmene *mem* z následujícího slova).²¹ Toto pochopení následují JB a B21 volbou septuagintního čtení.

1Sa 1,5

מִנֵּה אַחַת אַפִּים

Výraz masoretského čtení אפִים je považován za porušený text, který nedává v daném kontextu smysl.²² Všechny sledované české překlady v tomto případě text opravují, přičemž nabízejí dvě různá řešení. ČEP a ČSP čtou shodně „dvojnásobný díl“, B21 uvádí „dvojnásobnou porci“. JB ovšem překládá „třebaže měl“. Zatímco u překladů ČEP, ČSP a B21 se jedná

²¹ Julius Wellhausen, *Der Text der Bücher Samuelis*, s. 34–35, Hans J. Stoebe, *Das erste Buch Samuelis* (KAT, 8/1), Gütersloh: Gerd Mohn, 1973, s. 89, Klein, *1 Samuel*, s. 2, McCarter, *1 Samuel*, s. 51; srov. Shimon Bar-Efrat, *Das Erste Buch Samuel*, s. 64, A. Graeme Auld, & *I & II Samuel: A Commentary* (OTL), Louisville, KY: Westminster John Knox, 2011, s. 27. Walter Dietrich, *Samuel* (BK, VIII/1.1), Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 2003, s. 14, naopak v překladu ponechává „Zofim“.

²² Shrnující textový komentář k אפִים podává např. Dietrich, *Samuel*, s. 17.

o konjekturu dle syrského textu, JB se v překladu řídí septuagintním zněním (πλῆγν ὄτι).²³

1Sa 1,9

ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שתה

ČEP, ČSP a B21 následují ve svých překladech masoretský text. JB se liší v tom, že překládá septuagintní čtení, které na jednu stranu nezmiňuje pití v Šílu, na druhou však zahrnuje zmínku ženy v přítomnosti Hospodinově (καὶ ἀνέστη Ἀννα μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτοῦς ἐν Σηλω καὶ κατέστη ἐνώπιον κυρίου). Pohledy badatelů na rozdílná čtení tohoto verše se různí, od považování chybějící sentence יהוה לתציב לפני יהוה v masoretském textu za haplografii a ותהי אחריו שתה za pozdní dodatek²⁴ po označení čtení v Septuagintě i v masoretském textu za sekundární.²⁵ Ještě jiný pohled na tuto problematiku soudí, že v případě masoretského textu se jedná o záměrné potlačení zmínky o ženě stanoucí před Hospodinem.²⁶

1Sa 1,23

את־דְּבַר

ČEP, ČSP a JB se shodují v následování překladu výše uvedeného masoretského čtení, které překládají výrazem „své slovo“. B21 poskytuje výraz „tvůj slib“, čímž následuje čtení 4QSam^a הַיּוֹצֵא מִפִּיךָ („to, co vyšlo z tvých úst“).²⁷ Na jedné ani druhé straně se nejedná o porušený text. Obojí čtení mohou dávat v jistém pochopení daného kontextu dobrý smysl. Nicméně

²³ Tak LXXB. LXX^L výrazem κατὰ πρόσωπον zřejmě směřuje více čtení dohromady, což pro LXX^L není netypické.

²⁴ McCarter, *I Samuel*, s. 53, srov. Klein, *I Samuel*, s. 3 a Dietrich, *Samuel*, s. 18.

²⁵ Auld, *I & II Samuel: A Commentary*, s. 25.

²⁶ Anneli Aejmelaus, „Corruption or Correction? Textual Development in the MT of 1 Samuel 1“, in: Andrés Piquer Otero a Pablo A. Torijano Morales (eds.), *Textual Criticism and Dead Sea Scrolls Studies in Honour of Julio Trebolle Barrera* (JSJSup, 157), Leiden: Brill, 2012, s. 12, srov. Jürg Hutzli, *Die Erzählung von Hanna und Samuel: Textkritische und literarische Analyse von 1. Samuel 1–2 unter Berücksichtigung des Kontextes* (ATANT, 89), Zürich: TVZ, 2007, s. 15 a 145–146.

²⁷ Podobně čte Septuaginta (τὸ ἐξελλθὸν ἐκ τοῦ στόματός σου).

Tov se domnívá, že v masoretském textu se v tomto případě jedná o pozdější teologickou úpravu: „zmínka ‚slova‘ Božího odráží větší úctu k Bohu než slib pouhé smrtelnice Chany“.²⁸

1Sa 1,24

בפרים שלשה

ČEP a ČSP překládají „tři býčky“ dle masoretského textu. JB a B21 naopak uvádějí „třiletého býka/býčka“ dle septuagintního čtení (ἐν μόνῳ τριετίῳ). Masoretský text, i když sám o sobě je srozumitelný, se v kontextu následujícího verše zmiňujícího pouze jednoho býka jeví jako porušený. Rozpoznáno badateli, masoretský text je případem chybného dělení slov, kde písmeno *mem* místo spojení s שלש je spojeno s פר²⁹ Čtení 4QSam^a [בפר בן] בקר משלשה je expansivní, avšak podporuje původní čtení odkazující k třiletému býkovi.

Na výše uvedených příkladech z první kapitoly 1. Samuelovy je možné pozorovat přístup českých překladů k textově problematickým místům a jejich preference ve výběru textových variant. Odrážejí trend pozorovatelný na širším vzorku (viz tabulka na konci studie), ve kterém se ČEP a ČSP drží ve větší míře textových forem, byť třeba porušeného masoretského textu (viz 1Sa 1,1 a 24), zatímco JB a B21 ve svých překladech svobodněji opouštějí textovou formu masoretské předlohy, pokud jiná starověká varianta nabízí korektnější neporušené čtení. JB a B21 se však zároveň odvažují ve svých překladech zahrnout čtení jiných starověkých svědectví v místech, kde se jednoznačně nejedná o mechanické porušení masoretského textu (viz JB v 1Sa 1,9 a B21 v 1Sa 1,23). V těchto případech hrají roli ještě další kritéria v posuzování věrohodnosti té či oné varianty. Textově kritická rozhodnutí vycházejí z porovnávání starověkých svědectví, a nutně tak zahrnují v posuzování, které čtení má větší váhu, jistou míru subjektivity. Navzdory roli,

²⁸ Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, s. 256.

²⁹ Viz např. Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, s. 236.

kteřou subjektivita může při činění textově kritických rozhodnutí hrát, to validitu textové kritiky neznehodnocuje. Podobně jako každé bádání v humanitních oborech vyžaduje volbu a rozhodnutí mezi možnými řešeními, také v oblasti textové kritiky jsou zvažovány volby, které mají větší či menší opodstatnění. Významná v tomto ohledu se pak stávají kritéria, dle kterých jsou ta či ona textově kritická rozhodnutí činěna. Větší váhu budou mít ta textově kritická rozhodnutí, pro která existují věrohodné argumenty postavené na solidních základech, než ta, která stojí na omezeném výběru faktů. V knihách Samuelových, ve kterých je textová situace rozmanitá, a masoretický text nenabízí vždy uspokojivá čtení, tak výsledky moderních textových studií nabývají zvláštního významu a nadále budou mít vliv ať při překladech budoucích, nebo při revizích překladů současných.³⁰

³⁰ V tomto ohledu stojí za zmínku uvést stať Bertila Albrektsona „Masoretic or Mixed: On Choosing a Textual Basis for a Translation of the Hebrew Bible“, in: *Text, Translation, Theology: Selected Essays on the Hebrew Bible* (SOTSMS), Farnham: Ashgate, 2010, s. 121–134, zabývající se validitou textové kritiky pro biblické překlady v reakci na studii Emanuela Tova „The Textual Basis of Modern Translations of the Hebrew Bible: The Argument against Eclecticism“, *Textus* 20 (2000), s. 193–211, ve které Tov volá po návratu ke staršímu konzervativnímu (Albrektson jej nazývá „předkritický“, s. 122) přístupu v tvorbě biblických překladů.

Porovnání překladů 1 Samuelovy 1–15 z hlediska užití textových forem

1Sam	B21	CEP	CSP	JB	LUT	NRSV	SEP
1,1	LXX	MT	MT	LXX	MT	LXX	MT
1,5	<i>Konj.</i> (Syr.?)	<i>Konj.</i> (Syr.?)	<i>Konj.</i> (Syr.?)	LXX	<i>Konj.</i>	Syr.	<i>Konj.</i>
1,9	MT	MT	MT	LXX	MT	LXX	MT
1,23	4Q, LXX	MT	MT	MT	MT	MT	MT
1,24	LXX	MT	MT	LXX	LXX	LXX	LXX
2,10	<i>Konj.</i>	MT	MT	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	MT
2,17	4Q, LXX	MT	MT	4Q, LXX	4Q, LXX	4Q, LXX	MT
2,20	4Q, (LXX)	MT	MT	4Q, (LXX)	MT	4Q, (LXX)	MT
2,22	MT	MT	MT	4Q, LXX ^B	MT	MT	MT
2,23	MT	MT	MT	LXX ^B	MT	MT	MT
2,27a	MT	MT	MT	LXX	LXX	LXX	LXX
2,27b	LXX	MT (dodatek)	MT	LXX	MT	LXX	LXX
2,33a	4Q, LXX	MT	MT	4Q, LXX	MT	4Q, LXX	MT
2,33b	MT	MT	MT	4Q, LXX	MT	4Q, LXX	MT
3,13a	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	MT	MT
3,13b	LXX, TS	MT	LXX, TS	LXX, TS	MT	LXX, TS	MT
4,1	MT	MT	MT	LXX	LXX	LXX	MT
4,2	MT	MT	MT	LXX, Syr.	MT	MT	MT
4,3	MT	MT	MT	LXX ^B	MT	MT	MT
4,13	MT	LXX(?)	MT	LXX	LXX(?)	MT	MT
4,16	MT	MT	MT	LXX	LXX	MT	<i>Konj.</i>
5,3	MT	MT	MT	LXX	LXX	MT	MT

5,4	LXX	LXX	LXX	LXX	LXX	LXX	LXX
6,13	MT	MT	MT	LXX	MT	LXX	MT
6,18	Tg, LXX	<i>Konj.</i>	Tg, LXX	Tg, LXX	Tg, LXX	Tg, LXX	LXX
6,19	MT	MT	MT	LXX	LXX	LXX	MT
8,16	LXX	MT	MT	LXX	LXX	LXX	LXX
9,14	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	MT	MT
9,16	MT	MT	MT	LXX	LXX	LXX	MT
9,24	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	<i>Konj.</i>	MT
9,25	MT	MT	MT	LXX (i v. 26)	LXX (i v. 26)	LXX	MT
9,27	MT	MT	MT	LXX	MT	MT	LXX
10,1	MT	MT	MT	LXX	MT	LXX	MT
10,2	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	MT	MT
10,13	<i>Konj.</i>	MT	MT	LXX	LXX	<i>Konj.</i>	MT
10,21	MT	MT	MT	LXX	LXX	LXX	MT
10,27	MT	MT	MT	LXX	MT	4Q	MT
11,1	MT	MT	MT	LXX	MT	4Q, LXX	MT
11,7	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	MT	MT
12,6	MT	MT	MT	LXX	MT	LXX	LXX
12,7	MT	MT	MT	LXX	MT	LXX	MT
12,8	MT	MT	MT	LXX	MT	LXX	MT
12,11	LXX	MT	MT	LXX	LXX	LXX	MT
12,13	MT	MT	MT	LXX	MT	MT	MT
12,15	MT	MT	MT	LXX	MT	LXX	MT
13,1	LXX ^L	<i>Konj.</i>	LXX ^L	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>
13,3a	MT	MT	MT	LXX (?)	LXX (?)	MT	LXX (?)
13,3b	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	MT	MT
13,5	LXX ^L	MT	MT	LXX ^L	LXX ^L	MT	MT
13,6	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	<i>Konj.</i>	MT
13,7a	<i>Konj.</i>	MT	<i>Konj.</i>	LXX	MT	<i>Konj.</i>	MT

13,7b	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	MT	MT
13,15	MT	MT	MT	LXX	LXX	LXX	MT
13,18	<i>Konj.</i>	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	<i>Konj.</i>	MT
13,20	LXX	MT	LXX	LXX	LXX	LXX	LXX
14,2	MT	MT	MT	LXX	MT	MT	MT
14,7a	MT	MT	MT	LXX	MT	LXX	MT
14,14	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	MT	MT
14,16	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	MT	MT
14,16	MT	MT	MT	MT	LXX ^L	MT	MT
14,18	MT	MT	MT	LXX	LXX	MT	MT
14,21	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	MT	LXX	<i>Konj.</i>	LXX	<i>Konj.</i>
14,23a	MT	MT	MT	LXX ^L	MT	MT	MT
14,23b	MT	MT	MT	MT	MT	LXX	MT
14,25	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	MT	MT
14,28	MT	MT	MT	<i>Konj.</i>	MT	MT	MT
14,34	MT	MT	MT	LXX	LXX	MT	MT
14,41	LXX	MT	MT	LXX	LXX	LXX	MT
14,47	LXX ^B	MT	LXX ^B	LXX ^B	LXX ^B	LXX ^B	LXX ^B
15,32	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>	LXX	<i>Konj.</i>	<i>Konj.</i>
15,32	MT	MT	MT	LXX	LXX	LXX	MT

Vysvětlivky:

MT – Masoretský text

LXX – Septuaginta

4Q – Kumránský manuscript

Syr. – Syrský překlad (Pešita)

Tg. – Targum

Ts. – Tiqqune soferim

Konj. – Konjektura